

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

JOURNAL OF
FACULTY OF THEOLOGY
ISTANBUL UNIVERSITY

Sayı/Number: 29

Yıl/Year: 2013

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ (İÜİFD)

**İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Adına Sahibi / Owner on Behalf of Faculty
of Theology of Istanbul University**
Prof. Dr. Murteza BEDİR (Dekan/Dean)

Editör / Editor
Prof. Dr. Ömer Mahir ALPER

**Yazı İşleri Sorumlusu /
Legal Representative**
Prof. Dr. Hidayet AYDAR

Editör Yardımcıları / Co-Editors
Yrd. Doç. Dr. Mustafa İsmail BAĞDATLI
Yrd. Doç. Dr. Mustakim ARICI

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ömer Mahir ALPER
Prof. Dr. Hidayet AYDAR
Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK
Prof. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ
Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Mustafa İsmail BAĞDATLI
Yrd. Doç. Dr. Mustakim ARICI

Son Okuma / Redaction

Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK
Arş. Gör. Mustafa ÖZGAĞÇ

Kapak ve İç Tasarım / Graphical Design
Yrd. Doç. Dr. Mustafa İsmail BAĞDATLI

Danışma Kurulu / Advisory Board

Abdurrahman ACAR (Prof.Dr.), Rahim ACAR (Prof.Dr.), Alparslan AÇIKGENÇ (Prof.Dr.), Muhsin AKBAŞ (Prof.Dr.),
Yasin AKTAY (Prof.Dr.), Mehmet AKKUŞ (Prof.Dr.), Halis ALBAYRAK (Prof.Dr.), Recep ALPYAĞIL (Doç.Dr.), Ramazan
ALTINTAŞ (Prof.Dr.), Abdüsselam ARI (Doç.Dr.), Ali ARSLAN (Prof.Dr.), Zeki ARSLANTÜRK (Prof.Dr.), Nevzat AŞIK
(Prof.Dr.), Muhammed ABAY (Yrd.Doç.Dr.), Mahmut AY (Yrd.Doç.Dr.), İrfan AYCAN (Prof.Dr.), Hidayet AYDAR (Prof.
Dr.), İbrahim Hakkı AYDIN (Prof.Dr.), Ömer AYDIN (Prof.Dr.), Yaşar AYDINLI (Prof.Dr.), Osman AYDINLI (Prof.Dr.),
Fahmettin BAŞAR (Prof.Dr.), Vahdettin BAŞÇI (Prof.Dr.), İrfan BAŞKURT (Doç.Dr.), Kemal BATAK (Doç.Dr.), Abdülaziz
BAYINDIR (Prof.Dr.), Mehmet BAYRAKDAR (Prof.Dr.), Bayraktar BAYRAKLI (Prof.Dr.), M.Faruk BAYRAKTAR (Prof.
Dr.), Mürteza BEDİR (Prof.Dr.), Ramazan BİÇER (Prof.Dr.), Nahide BOZKURT (Prof.Dr.), Ömer BOZKURT (Yrd.Doç.
Dr.), H.İbrahim BULUT (Doç.Dr.), Mehmet BÜYÜKDERE (Prof.Dr.), Yılmaz CAN (Prof.Dr.), Hasan CİRİT (Doç.Dr.),
İsmail ÇALIŞKAN (Prof.Dr.), İlyas ÇELEBİ (Prof.Dr.), Mehmet ÇELİK (Prof.Dr.), Yakup ÇİÇEK (Prof.Dr.), Mehmet
DALKILIÇ (Prof.Dr.), Muhsin DEMİRCİ (Prof.Dr.), Kürşat DEMİRCİ (Doç.Dr.), İsmail DEMİREZEN (Doç.Dr.),
Abdülkadir DONUK (Prof.Dr.), Recai DOĞAN (Prof.Dr.), İbrahim Kafi DÖNMEZ (Prof.Dr.), Ali DURUŞOY (Prof.Dr.),
Yaşar DÜZENLİ (Prof.Dr.), Feridun M.EMECEN (Prof.Dr.), İzzet ER (Prof.Dr.), Ali ERBAŞ (Prof.Dr.), Hüsamettin ERDEM
(Prof.Dr.), Mustafa ERDEM (Prof.Dr.), Ayşe Zişan FURAT (Doç.Dr.), Necmettin GÖKKIR (Doç.Dr.), Bilal GÖKKIR (Doç.
Dr.), Musa Kazım GÜLÇÜR (Yrd.Doç.Dr.), Zekeriya GÜLER (Prof.Dr.), Sitki GÜLLE (Prof.Dr.), Hacı Mehmet GÜNAY
(Prof.Dr.), Osman GÜNER (Prof.Dr.), Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU (Prof.Dr.), Abdurrahman HAÇKALI (Prof.Dr.),
Ömer Faruk HARMAN (Prof.Dr.), Hüseyin HANSU (Doç.Dr.), Dursun HAZER (Prof.Dr.), Hayati HÖKELEKLİ (Prof.
Dr.), Davut HUT (Dr.), M.Zeki İŞCAN (Doç.Dr.), Abdullah KAHRAMAN (Prof.Dr.), İsmail KARA (Prof.Dr.), Mustafa
KARA (Prof.Dr.), N.Ünal KARASLAN (Prof.Dr.), Faruk KARACA (Prof.Dr.), Ahmet KAVAS (Prof.Dr.), Mahmut KAYA
(Prof.Dr.), Fahri KAYADİBİ (Prof.Dr.), Ziya KAZICI (Prof.Dr.), Bilal KEMİKLİ (Prof.Dr.), İmaduddin Khalil (Prof.
Dr.), A.Saim KILAVUZ (Prof.Dr.), Recep KILIÇ (Prof.Dr.), Sadık KILIÇ (Prof.Dr.), Celal KIRCA (Prof.Dr.), Abdullah
KIZILCIK (Doç.Dr.), Ferhat KOCA (Prof.Dr.), Hasan KURT (Prof.Dr.), Saffet KÖSE (Prof.Dr.), Yaşar Abit KOÇAK (Prof.
Dr.), Mustafa KÖYLÜ (Prof.Dr.), Zekeriya KURŞUN (Prof.Dr.), İlhan KUTLUER (Prof.Dr.), Bekir KUZUDİŞLİ (Doç.
Dr.), Talip KÜÇÜKCAN (Prof.Dr.), Muhittin MACIT (Doç.Dr.), Yurdagül MEHMETOĞLU (Prof.Dr.), Ahmet YAŞAR
OCAK (Prof.Dr.), Hakan OLGUN (Doç.Dr.), Mesut OKUMUŞ (Prof.Dr.), Reşat ÖNGÖREN (Prof.Dr.), Hakkı ÖNKAL
(Prof.Dr.), Abdülkerim ÖZAYDIN (Prof.Dr.), Tahsin ÖZCAN (Prof.Dr.), Abdurrahman ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Metin
ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Mehmet ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Mehmet ÖZKARCI (Prof.Dr.), Mevlüt ÖZLER (Prof.Dr.), Hanefi
PALABYIK (Prof.Dr.), Hüseyin PEKER (Prof.Dr.), Selahattin POLAT (Prof.Dr.), Mehmet Saffet SARIKAYA (Prof.Dr.),
Hüseyin SARIOĞLU (Prof.Dr.), A.Nedim SERINSU (Prof.Dr.), Burhanettin TATAR (Prof.Dr.), Mustafa TAHRALI (Prof.
Dr.), Mustafa TEKİN (Doç.Dr.), Nihat TEMEL (Prof.Dr.), Mustafa Zeki TERZİ (Prof.Dr.), Nuri TINAZ (Doç.Dr.), Kasım
TURHAN (Prof.Dr.), Süleyman TULUCU (Prof.Dr.), Talip TÜRCAN (Prof.Dr.), Osman TÜRER (Prof.Dr.), Mustafa USTA
(Prof.Dr.), Mazlum UYAR (Prof.Dr.), Yavuz ÜNAL (Prof.Dr.), İsmail Safa ÜSTÜN (Prof.Dr.), İsmail YAKIT (Prof.Dr.),
Ahmet YAMAN (Prof.Dr.), Cafer Sadık YARAN (Prof.Dr.), Metin YASA (Doç.Dr.), Davut YAYLALI (Prof.Dr.), Nesimi
YAZICI (Prof.Dr.), Hüseyin YAZICI (Prof.Dr.), Adem YERİNDE (Doç.Dr.), Yavuz YILDIRIM (Yrd.Doç.Dr.), Ali YILMAZ
(Prof.Dr.), İsmail YİĞİT (Prof.Dr.), A.İhsan YİTİK (Prof.Dr.), Metin YURDAGÜR (Prof.Dr.), Ahmet YÜCEL (Prof.Dr.),

Yönetim Yeri / Administration Place

İskenderpaşa Mahallesi, Horhor Caddesi, Kavalalı Sokak, No:1 A-Blok 34080 Fatih / İstanbul.
Tel: (212) 532 60 20, Faks: (212) 532 62 07, e-posta: ilhdergi@istanbul.edu.tr

İÜİFD yılda iki sayı olarak yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir.

İÜİFD'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları İÜİFD'ye ait olup, izinsiz olarak kısmen veya tamamen basılamaz,
çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınmaz.

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuilal>

Uluslararası 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu (Ankara, 16-17 Kasım 2013)

Muhammet Enes KALA*

Hicrî yedinci, miladî on üçüncü yüzyıl, İslâm coğrafyasında felsefî ve bilimsel faaliyetlerin hem nitelik hem de nicelik bakımından zirve bir dönemdir. İslâm felsefesi dendiğinde genelde Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd gibi sınırlı sayıda sistem filozofu, onların felsefeleri ile Gazzâlî gibi düşünürler akla gelmektedir. Ancak İslâm ilimler tarihinin ilerleyen dönemlerine ilişkin araştırmalar arttıkça bu anlayışın bir ezber olduğu ve dolayısıyla da bozulması gerektiği anlaşılmıştır. Aynı durum bilimsel faaliyetler için de geçerlidir. Daha önceki yıllarda bu yerleşik kanaatin neticesi olarak ülkemizde İslâm felsefesi alanındaki tezler, makaleler, bilimsel çalışmalar, sempozyumlar genel itibariyle adı geçen birkaç filozofun ismi etrafında yapılmış, bu durum ise mesela İbn Rüşd (ö. 595/1198) sonrası zamanlarda sanki önemli hiçbir ilmî ve felsefî çalışma yapılmamış, üretken düşünürler yetişmemiş algısını oluşturmuştur.

Son yıllarda özellikle ülkemizde İbn Rüşd ve Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) sonrası İslâm düşüncesine gittikçe artan ilmî ve akademik bir ilginin olduğunu ve bu çerçevede çok sayıda tez hazırlandığını, makale ve telif çalışmaların yayımlandığını, dönemin düşünürlerinin eserlerinin hatırı sayılır bir kısmının Türkçeye tercüme edildiğini müşahade etmekteyiz. Bu tür çalışmalara paralel olarak ilgili dönem ve sonrasına dair bazı sempozyumların düzenlenmesi de ülkemizdeki İslâm bilim ve düşünce tarihi açısından sevindirici gelişmelerdir. Özellikle 7./13. yüzyılın mümtaz isimleri Mevlânâ, Yunus

* Arş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü-Felsefe Tarihi Anabilim Dalı.

Emre, Sadreddin Konevî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve Seyfüddin Âmidî merkeze alınarak yapılan sempozyumlara ilaveten Osmanlı nazarî düşüncesinin önemli isimleri Hocazâde ve Molla Fenârî sempozyumları da takdire şayan organizasyonlardır. **Uluslararası 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu** ise mezkûr isimler dışındaki filozof ve bilim adamlarının ilmî ve akademik gündeme yeterince sunulmadığı tespitinden hareketle ve burada oluştuğu düşünölen boşluğa mütevazı bir katkı sunmak için düzenlenmiştir.

Sempozyumun kapsamına aldığı dönemde yetişen büyük alimlere baktığımız zaman, İbn Sînâ felsefesinin şârih ve savunucusu ve aynı zamanda Meraga Rasathanesinin kurucusu, astronom ve matematikçi Nasiruddin Tûsî'yi, büyük mantıkçı ve filozof Necmeddin el-Kâtibî'yi, adı mantıkla özdeşleşen Esirüddin el-Ebherî'yi, ünlü tabip, astronom ve filozof Kutbuddin eş-Şîrâzî'yi, İşrâkî felsefenin kurucusu Şihabüddin es-Sühreverdî şârihlerini, büyük fakih, mütekellim ve filozoflardan Seyfüddin el-Âmidî'yi, *Fâzıl ibn Nâtık* müellifi ve tabip İbnü'n-Nefis'i görmekteyiz. Burada zikredilen düşünürler dönemlerindeki âlim ve filozoflardan sadece birkaç tanesidir. Sempozyumda, 13. yüzyılda dönemin varlık, bilgi ve değer alanlarında öne çıkmış düşünür, anlayış ve sistemlerinin çeşitli yönleriyle ele alınıp ilim dünyasının gündemine sunulması hedeflenmiştir. Buna bağlı olarak felsefe dışında İslâm düşüncesi sacayağının diğer ikisini oluşturan kelam ve tasavvuf alanındaki çalışmaların da sempozyumda yer alması planlanmıştır. Sempozyumun sadece İslâm düşüncesiyle sınırlandırılmadığını, özellikle 13. yüzyıl Batı felsefesine dair tebliğlere de yer verilmiş olduğunu özellikle belirtmek anlamlı olacaktır. Nihayetinde bilimsel toplantı etkinliğiyle Türkiye'de belli bir noktaya gelen mevcut birikimin harekete geçirilmesi ve daha ileri çalışmaların yapılmasına ortam hazırlanması arzulanmıştır. Planlanan faaliyetin bütünün bir parçası olarak telakki edilerek sonraki dönemlerin (14, 15, 16, 17 vs. yüzyılların) felsefî düşüncelerini anlamaya ve bunlarla hesaplaşmaya bir basamak oluşturması temenni edilmektedir.

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi ile Türk Tarih Kurumu Başkanlığının ortaklaşa tertip ettikleri **Uluslararası 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu** etkinliği 16-17 Kasım 2013 tarihleri arasında

Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İran, Kanada ve Azerbaycan'dan katılan seçkin akademisyenlerin eş zamanlı on üç oturumda sundukları toplamda elli iki tebliğ ile gerçekleştirilmiştir. Sempozyumun açılış oturumundan önce bilimsel etkinliğin düzenleme kurulunda bulunan ve bu etkinliğin düzenlenmesi için büyük emekler harcayan Doç. Dr. Murat Demirkol kısa konuşmasıyla sempozyumun tanıtımını yaptı. Ardından kürsüye gelen İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Kankal konuşmasında böylesi bir organizasyona ev sahipliği yapmanın yaşattığı memnuniyeti dile getirerek, günü anlamak ve geleceği inşa etmek için tarihimizi tanımanın ve tarihin karanlıklarını aydınlatmanın önemi üzerinde durdu. Prof. Dr. Kankal'ın ardından sempozyumun gerçekleştirilmesi için çok büyük destekler sunan Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Metin Doğan yaptığı kısa konuşmada, genç bir üniversite olarak böylesi büyük bir programı gerçekleştirdikleri için mutlu olduklarını, alanlarında uzman katılımcıların sunacakları katkıların öneminin geçmişini anlamaya büyük faydası olacağını ve medeniyetimizin çok yönlü âlimlerinin tanınmasının disiplinlerarası çalışmalara vesile olması gerektiğini söyledi.

Akademik çerçeveden taşmayan protokol konuşmalarının ardından İslâm felsefesi alanına çok önemli katkılar sunan Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar'ın oturum başkanlığında Prof. Dr. Ömer Mahir Alper ilgili yüzyılda İbn Sînâ mirasını ve onun yeniden inşasını tartıştığı "13. Yüzyılda İbn Sinacı Gelenek" başlıklı tebliğini, Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, fizik ile metafiziğin birbirinin mütemmim cüzleri olduklarını, optik ve astronomi olmaksızın metafiziğe dair söylemlerin temellerinin sağlam olamayacağını ve ilgili yüzyılda bunun yakinen anlaşılıp gösterildiğini tartıştığı "Fa'âl Akıl Ölünce! 13. Yüzyıl Felsefe-Bilim Tarihinde Hakiki ile Zahir İlişkisinin Yeniden Yorumlanması" başlıklı tebliğini, Prof. Dr. John Walbridge, İshrâkî okul şarihlerinin Sühreverdî yorumlarını klasik metinlerden çok sayıda örnek sunarak yaptığı "İshrâkîlerin Elyazmaları, 13. Yüzyılda Sühreverdî'nin Yeniden Keşfi ve Kabul Edilişi Üzerine" başlıklı tebliğini ve Doç. Dr. Ömer Türker, ilgili yüzyıla dikey bakmaya çalışarak bu yüzyılın İslâm düşüncesindeki yeri ve önemini anlatmaya çalıştığı "Düşüncede

İlk Olanın Varlıkta Son Olması: 13. yüzyıl Felsefesinin İslâm Düşüncesi Tarihindeki Yeri” başlıklı tebliğini sundular.

Açılış oturumunun ardından iki gün süren sempozyum, ağırlıklı Türkiye olmak üzere bir çok ülkeden katılan uzman akademisyenin sunduğu tebliğlerle devam etti. Sempozyumda, felsefenin varlık, bilgi ve değer konuları ilgili yüzyıl düşünürlerinden hareketle düşüncede devamlılık oluşturmak amacıyla değerlendirilmeye ve yeniden okunmaya çalışılmıştır. İlgili dönemde sadece İslâm felsefesiyle sınırlı kalmamış, özellikle Batı felsefesine dair çalışmalarla ilgili tebliğler de sunulmuştur. Özellikle sempozyum içeriğinde Gazzâli sonrası İslâm düşüncesinde bir inkıta mı yoksa bir ihya mı meydana geldiği canlı bir şekilde tartışmaya açılmış ve 13. yüzyılda ortaya atılan fikirler bu bağlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Etkinlik, “13. Yüzyılda Felsefe” başlığını taşısa da programda kelim, tasavvuf, fıkıh, tarih, optik gibi alanlardan da tebliğler sunulmuş ve disiplinlerarası çalışmalar hüviyetinde değerlendirilebilecek çalışmaların bu yüzyılda önemli bir yekun oluşturduğu tespit edilmiştir. Dönem düşünürlerini tanımak yeni olmasa da onları bir bilimsel etkinlikte tartışma zeminine taşımak oldukça yeni ve geç kalınmış bir durumdur. Bu çerçevede bir boşluk gibi duran 13. yüzyılın düşünce boyutu tartışmaya açılmış, takipçileri bu konuda çalışmaya sevk etmesi ümit edilmiş ve sonraki yüzyıllarda düşünceye dair olan mütefekkirler ve fikirlerin de aynı şekilde tartışma zeminine taşınmasına özendirilmiştir.

16-17 Kasım 2013 tarihlerinde Ankara’da iki gün boyunca gerçekleştiren Sempozyumla ilgili olarak özetle aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

1. Bu Sempozyumda 13. yüzyıldaki felsefe, mantık, kelim ve tasavvuf birimleri ilk defa ele alınmak sùretiyle özgün bir bilimsel etkinlik sergilenmiştir.
2. Sempozyuma Türkiye’deki çok sayıda üniversiteden ve yurt dışından (ABD, Kanada, İran, Azerbaycan) bilim adamları bildirimleri ile katılmışlardır.

3. Programda hem dönemin felsefe ve mantık açısından ifade ettiği konum genel olarak değerlendirilerek ortaya konmuş, hem Razi, Ebheri, Tusi, Kazvini, Semerkandi, Urmevi , Kutbeddin Şirazi, Şehrezuri, Tahtani, Aquinas ve Scotus gibi 13. yüzyıl filozofları çeşitli görüşleriyle inceleme konusu yapılmış, hem de Müslüman, Hıristiyan ve Süryani ilim dünyaları arasındaki etkileşimler ele alınmıştır.
4. Programda genç akademisyenlerin çokluğu dikkat çekmiştir. Bu durum, son on yıla kadar dar ve spesifik olarak çalışılmayan dönemin felsefe, kelam, mantık ve tasavvuf açılarından araştırılması adına önemli ve umut verici bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.
5. Sempozyum süresince sunulan bildirilerin metafizik, ontoloji, epistemoloji, etik, kelam ve tasavvuf alanında meselelerin yeniden farklı açılardan ele alınmasına büyük katkılar sağlayacağı kanaatine ulaşılmıştır.
6. Program, akademide tanınmış saygın hocalarla genç akademisyenlerin buluşmasını, etkileşim ve görüş alışverişinin gerçekleşmesini sağlamıştır.
7. 2010'da kurulmuş genç bir üniversite olan Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin böyle uluslararası bir felsefe sempozyumu düzenleyerek hem kısa zamanda ulaştığı seviyeyi ortaya koyduğu, hem de özellikle felsefeye odaklanmakla son zamanlarda felsefe derslerinin müfredat içindeki konumuna ilişkin tartışmalara pozitif bir katkı sunduğu ifade edilmiştir.
8. Katılımcılar, organizasyonun son derece düzenli ve iyi yürütüldüğünü, hizmetlerin memnuniyet verici olduğunu belirtmişler; ancak oturumda müzakerelere yer verilmemesini bir eksiklik olarak görmüşlerdir.
9. Katılımcılar tarafından, bu tür sempozyumların 14., 15. ve 16. yüzyıllar şeklinde sürdürülmesi temennisi dile getirilmiştir.

Uluslararası 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu'nun tebliğlerinin kısa bir süre içerisinde kitaplaştırılarak literatüre katkıda bulunacak olması ayrıca sevindiricidir. Sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen ve katkı sunan herkese çok teşekkür eder, böylesi etkinliklerin artarak devam etmesini ve geçmişle olan bağımızın canlı şekilde yeniden kurulmasına vesile olmasını dilerim.

